

A Nyelvtudományi Közlemények

a múltban s a jövőben.

Folyóiratunknak ez az új kötete új szerkesztő alatt és új programmal indul meg. Helyén lesz tehát, ha ez alkalommal egy pillantást vetünk a Ny. Közleményeknek eddigi történetére, mielőtt ismertetjük a jövőben követendő útunkat.

Folyóiratunk voltaképen a Magyar Nyelvészet-ből alakult át, melyet HUNFALVY PÁL szerkesztett és adott ki 1856-tól 1861-ig. Programjában így okolta meg HUNFALVY ezen első nyelvtudományi folyóiratunk megindítását:

«Országunk viszonyai okvetlenül követelik, hogy nyelv- és történelmi tudományunk ezen országnak és az azt lakó népeknek nemcsak jelenét, hanem múltját is lehető teljesen leírja. Ennélfogva nyelvtudományunk köteles nemcsak a magyar nyelvről, hanem az oláhok, a kárpáti és déli szlávok nyelveiről is tudományosan kimerítő munkákat birni; — a német nyelvnek Magyarországon divatozó szakadékait nem is említjük; . . . de nyelvtudományunk köteles az apróbb nemzeti hulladékok, p. o. az örmények, cigányok stb. nyelvét is fölvilágosítani. Ilyen és ekkora nyelvtudományt meg irodalmat követelnek országunk és az azt jelenben lakó népek viszonyai.»

A Magyar Nyelvészet eleinte «a hellén-latin nyelvtudományra és irodalomra s a magyar nyelvtudományra» szorítkozott, «úgy híven, hogy ezek tudását kell legelőbb öregbíteni nálunk». Később azonban indogermán és keleti tárgyú értekezéseket is közölt. A szerkesztő köré egész kis nyelvész-gárda csoportosult s tette tartalmassá és becselessé a M. Nyelvészet hat kötetét. Ott találjuk RIEDL SZENDE, MÁTYÁS FLÓRIÁN, FÁBIÁN ISTVÁN, TORKOS SÁN-

DOR, LUGOSSY JÓZSEF, IMRE SÁNDOR, KUUN GÉZA gr., BRASSAI SÁMUEL, LAUCHSZ LŐRINCZ, RIBÁRY FERENCZ, VASS JÓZSEF, TÉLFY IVÁN, SZILÁDY ÁRON, LŐRINCZ KÁROLY, FINÁLY HENRIK nevét, s a IV. kötettől kezdve a mindnyájuk közül kiváló BUDENZ JÓZSEF-ét.

HUNFALVY folyóiratában a szerkesztőnek s későbbi társának BUDENZ-nek, működése irányánál fogva legelső helyet foglalt el — mely egy félszázadon át téli álmát aludta volt — a magyar nyelv hasonlítás. Ott tette közzé a szerkesztő a mordvin, osztják és szamojéd nyelvekről szóló tanulmányait, melyekben mindig tekintettel volt a magyarra is. Ott közölte BUDENZ első nyelvhasznító tanulmányait s különösen magyar-török szöveggyeztető és szófejtő értekezéseit. FÁBIÁN bőven ismertette a finn nyelv szerkezetét; RIBÁRY a mordvint hasonlított magyarra, finnel, törökkel stb.

E mellett természetesen a magyar nyelvre magára vonatkozó értekezések foglalták el a legfőbb tért. Ekkor kezdte meg HUNFALVY a magyar igeidők használatának tüzetes tárgyalását (erre HALDER KONRÁD közleménye indította, mely az igeidők kategóriáit és műszavait tárgyalta, összevetve egymással a magyar, latin, görög, német igeidőket I. 53—59). Ehhez a kérdéshez IMRE SÁNDOR is hozzászólt; majd BUDENZ vetette össze érdekesen a magyar időalakok használatát a szanszkrit és török igeidőkével. — A nyelvjárástanulmányok fontosságát a szerkesztő fejtegette, egyes nyelvjárásainkat pedig dolgozótársai ismertették: VASS JÓZSEF a dunántúliakat, TORKOS SÁNDOR külön a göcsejít, BUDENZ JÓZSEF a székely tájbeszédeket, LŐRINCZ KÁROLY külön a háromszékit stb. — RIEDL SZENDE mutatványokat közölt hangtanából. BUDENZ hangtörténeti kérdésekkel, szóképzéssel, szófejtéssel foglalkozott. LAUCHSZ L. a szenvedő igealakról értekezett, s azután Pázmány nyelvét ismertette. FINÁLY azt fejtegette, «hogyan kell latinból magyarra fordítani», BRASSAI pedig «adalék okmányokat» közölt «a nyelvújítás és nyelvrontás ügyében». — Végül napirenden volt akkor is a helyesírás. A M. Nyelvészet közölte a «nyelvtudományi bizottmány» javaslatát; akkor javasolták a *mely, oly*-féle névmásoknak egyszerű *ly*-lyel való írását, a gyakori hiányjelek elhagyását (*a' ház' teteje*), továbbá «a t. osztály által még 1833-ban javalt s már is sokak által használt tiszta *c-t*! A helyesírás kérdéseire hozzá-

szóltak SZILÁGYI ISTVÁN, NÁDASKAY LAJOS, HUNFALVY PÁL (I. és II. k.) s utóbb TORKOS SÁNDOR (a IV. k.-ben).

Az indogermán nyelvek köréből a latin hangsúlyozást tárgyalta a szerkesztő, a görög hangsúlyt TÉLFY IVÁN, a görög szófejtést és szóképzést BUDENZ, «az újperzsa nyelv föltetsző idomait» PODHORSZKY LAJOS. Az oláh nyelvnek egész kis grammatikáját adta FEKETE JÁNOS. A szerkesztő pedig általános tájékozással szolgált «a szanszkrit, görög és latin nyelvtudományban». — A szorosan nyelvészetieken kívül más philologiai tárgyú értekezéseket is találunk: TÉLFY pl. a görög vers történetével, P. THEWREWK EMIL már 1861-ben az anakreoni dalokkal foglalkozott.

Mellőzve a keleti tárgyú közléseket — melyek közül legföllebb KUUN GÉZA grófnak a héber névi módról való cikkét kell érintenünk — még csak az általános iránycikkeket említjük. Mindjárt az első füzetben RIEDL SZENDE szólt «a nyelvészetről általában». A II. kötetben LUGOSSY és HUNFALVY tárgyalták a «szócsalád-rendszer» és a «nyelvészeti egymásután» elvi kérdéseit. A III.-ban az összehasonlító nyelvészetnek az őstörténetre való fontosságát fejtegetik ROSTY ZSIGMOND és a szerkesztő, az utóbbi ilyen hatásos cím alatt: «*A nyelvtudomány többlet bizonyít, mint a krónikák*».

Mint már e vázlatos ismertetésünkéből láthatni, akkori nyelvészetünk elég változatos képet mutat, s tagadhatatlan, hogy épen a Magyar Nyelvészetnek volt nagy hatása e mozgalom élénkítésére. Az Akadémia, méltatva a nyelvi tanulmányoknak ezt az örvendetes föllendülését, teljesítette a Nyelvtudományi Bizottság abbéli kérését, «hogy Nyelvtudományi Közleményeket adhasson ki s hogy HUNFALVY PÁL bizottsági előadó legyen a közlemények szerkesztője». Az immár akadémiai, új című folyóiratnak ez volt a programja:

«A Nyelvtudományi Közleményekben megjelennek részint az Akadémiában felolvasott, részint a bizottsági üléseken tárgyalt, de bárki által is beküldött nyelvtudományi értekezések. Ezek teszik az *Értekező Részt*, mely a Közlemények legnagyobb része lesz. Azonban a bizottság a tudományos haladást is mind kül- mind belföldön szemmel tartani akarván, s értesíteni róla a Közlemények olvasóit, azon részhez *Ismertető Részt* csatol, mely a nyelv-

tudomány körében megjelent munkákat és tudományos mozzanatokat ismerteti.»

Ezen programhoz képest HUNFALVY szerkesztése alatt egészen általános volt a folyóirat: az 1862-től 1878-ig megjelent tizen négy kötet mindenfélét fölkarolt a lapp nyelvtől a dravida nyelvekig s a mongoltól a baszkig.

Azonban legtöbb tért itt is az urál-altaji nyelvhasznító munkálatok foglaltak el s köztük első sorban HUNFALVY ÉS BUDENZ dolgozatai.

HUNFALVY ezen idő alatt tette közzé a lapp, vogul és osztják nyelv terjedelmes ismertetését. — BUDENZ, mint maga mondja (I. Akad. Értesítő 1890. 16), eleinte túlnyomólag a törökség tanulmányával foglalkozott; jelesen földolgozta REGULY hagyományának a csuvas nyelvre vonatkozó részét, kiadta a Mollah Iszáktól följegyzett khivai tatár szövegeket, értekezett a török hangutánzó igékről s a csuvas hangviszonyokról. Azután az ugor nyelvek közül ismertette behatóan a cseremis, mordvin és svéd-lapp nyelvet. Majd fölismervén, hogy a magyar nyelv közvetlen rokonsága csakis az ugor nyelvekben található, tüzetesen ezek körében folytatott hasonlító tanulmányokat, melyeknek tüzetes célja a magyar-ugor nyelvhasznítás rendszerezése volt. Így keletkezett a magyar-ugor szókincs összeállítására az első rendszeres kísérlet: «A magyar és finn-ugor nyelvekbeli szóegyezések» a NyK. VI. VII. kötetében (ebből lett aztán a Magyar-Ugor Összehasonlító Szótár). S így keletkezett a későbbi Ugor Alaktanhoz az «Ugrische Sprachstudien» mellett az első nagyszabású tanulmány: «Denominativ igék az ugor nyelvekben» (X). VÁMBÉRY magyar-török szóegyeztetéseiből is BUDENZ válogatta külön azokat az elemeket, melyek az ősi rokonság bizonyítékai, azoktól, melyeket utóbb a török népekkel való érintkezések idején vett át a magyar nyelv. — VÁMBÉRY az imént említett szóegyeztetéseken kívül tisztán török tárgyú közleményeket adott: török példabeszédeket, tatár dalokat stb., s utóbb a török-tatár nyelvek etymologiai szótárát (a XIII. k.-ben). BÁLINT GÁBOR egy mongol nyelvjárást ismertetett (XIII.). — BARNA FERD. a magyar és finn nyelv észjárásbeli találkozásait tárgyalta (VI.). — SIMONYI Zs. az ugor módalakokat tette tüzetes tanulmány tárgyává.

A külön magyar nyelvészetnek természetesen szintén nagy tér jutott. A szerkesztő és FOGARASI JÁNOS vitatkoztak egy-

mással az igeidők kérdéséről. Maga HUNFALVY sokat foglalkozott régi magyar szók s különösen földirati nevek magyarázásával (IV.—VII.). A nyelvbeli régiségekkel azonkívül FOGARASI J. és MÁTYÁS FLÓRIÁN foglalkoztak (III. IV.), a népnyelvvvel pedig FOGARASI, VASS JÓZSEF és KRIZA (II.—IV. és X.). EDELSPACHER ANTAL a magyar nyelvnek oláh elemeit tárgyalta (XII.), P. THEWREWK E. a magyar ritmust (X.), SIMONYI ZSIGMOND a mássalhangzók hasonulását (XIV.), BARNÁ F. a szenvedő igealakot (VII.), TAKÁCS ISTVÁN az igenevek és névmások használatát (III.). — SZARVAS GÁBOR latin fordításainkról és a latinosságokról értekezett (X.), BALLAGI MÓR pedig a magyar bibliafordítások nyelvéről (III.). Egyébiránt ugyanezen időszakban keletkezett a magyar nyelvészet népszerűsítésére s különösen a helyes magyarság ápolására a Magyar Nyelvőr.

Az indogermán nyelvészet körében mozogtak SZÉNÁSSY S. latin szónyomozásai (VII.), BARTAL A. görög-latin hangtana (XII.) és PETZ VILMOS tanulmánya Aeschylus és Sophokles trópusairól (XIV.).

A sémi nyelvészet képviselői KUUN GÉZA gr. (IV. VII.) és GOLDZIEHER IGNÁCZ (XII. XIV.). — Ismét más nyelvcsaládokról szoltak RIBÁRY F. (a baszk nyelv ismertetése V.) és HUNFALVY P. (a dravida nyelvekről X.).

A nyelvészetieken kívül sok mythologiai, ethnologiai s általában őstörténeti értekezéssel találkozunk. Ilyen HUNFALVY-é a magyar mythologiai nyomokról (XII), valamint a földirati nevekről (VI. VII.); szintén ethnologiai érdekből tárgyalta ismételve az oláh nyelv és nép történetét (VI. XIV.). — A mythostudományyal általában s különösen a sémi mythologia egyes részleteivel, továbbá a sémi faj őshazája kérdésével foglalkozott GOLDZIEHER I. (XII.). — Végre itt említhetjük TÉLFY I. philologiai értekezéseit a görög jogtörténet köréről (Solon adótörvényéről s az attikai törvénykönyvről VI.), RING MIHÁLY-éit a görög és latin irodalomtörténetből (a régibb görög regényről s a múzeumi Catullus- és Orosius-codexekről XII.) és THEWREWK ÁRPÁD-ét a görög színügyről (uo.).

Ez a fölsorolás nagyon tarkának mutatja a Ny. Közlemények tartalmát, de mégis megvolt a tizennégy kötetnek a maga határozott jelleme. Jellemüket egyrészt BUDENZ és HUNFALVY urál-

altaji tanulmányai, másrészt HUNFALVY ethnologiai értekezései adták meg.

1878 végén HUNFALVY-tól, ki ekkor a nyelvészet művelését már majdnem teljesen abban hagyta, hogy ethnographiai és östörténeti nyomozásainak éljen, BUDENZ JÓZSEF vette át a Ny. Közlemények szerkesztését. Ő jól megokolt előterjesztéssel rávette az Akadémia nyelvtudományi bizottságát, hogy a Ny. Közlemények tárgykörét egészen az urál-altaji tudományszak művelésére szorította. Minthogy BUDENZ érdekes előterjesztése akkor nem jelent meg nyomtatásban, olvasóink szívesen fogják venni, ha ezúttal egész terjedelmében közöljük:

«Hogy a magyar nyelvtudomány a jelenlegi, már a kezdetbeli tapogatódzáson messze túl haladt fokán áll, azt nagyrésztben a Nyelvt. Közleményeknek köszönhetjük, — oly folyóiratnak, mely most 16 éven át nem csak általában az ujabbkori nyelvtudomány kérdéseit és eljárását illetőleg nyújtott mindennemű tájékozást, hanem különösen a magyar nyelv rokonsági viszonyait tisztázta, ahhoz való ismereteket gyűjtött és földolgozott, egyszóval a magyar nyelvnek a rokon nyelvek alapján kifejtendő rendszerét nagyban előkészítette. Ki kell itt emelnem, a mi köztudomású, hogy e nagybecsű folyóirat megindításának érdeme a mi jelenlegi t. elnökünket, Hunfalvy Pált illeti, — a ki annak közvetlen elődjét, a «Magyar Nyelvészetet», az első kizárólagosan nyelvészeti magyar folyóiratot, úgy szólván csak saját erejéből alapította meg s annak hat évig folytatott kiadásával, mely a magyar összehasonlító nyelvészetnek újra való meghonosítására szolgált, ily folyóiratnak lehetőségét és messze való kihatását tényleg bebizonyította, úgy hogy végre a M. T. Akadémia sem vonakodhatott, hogy az elismert fontosságú vállalatot magáévá tegye — s a fentírt új czímen («Közlemények») folytattassa.

Nyelvtudományunk helyzete és állása, épen a Közlemények közrehatásánál fogva, már nem az, a mely volt ezelőtt 16 évvel. Túl vagyunk már sok küzdelmes vitatkozásokon, melyek a nézetek egyoldalúságából, hiányos tanulmányra alapított s mégis túlhajtott nyelvfejtegető kísérletekből eredtek; magyar nyelvhasznításunk számára megnyertük a biztos alapot, melyen ezentúl minden számba jöhető tanulmánynak állani kell: föl- és el-ismertük már a magyar nyelvnek az ugor nyelvekhez való közvetlen hozzátartozását, föl az ugor nyelvek helyét az altaji nyelvcsaládban; föl végre e nyelvcsaládnak egyéb családoktól való merő különváltát. E mellett tájékozást nyertünk az iránt, miképen és mennyire hatnak néha idegen nyelvek a velük érintkező nyelvre, s hogy lehet e hatásokat a mindkét részbeli nyelvek tudományával kitalálni, meg-

határozni. A magyar nyelvtudomány további üdvös haladásának nem csak ki van jelölve az útja, hanem meg is van törve, elékészítve. S örömmel konstatálhatjuk, hogy ezen nekünk legfőbb és legdrágább tudományunk iránt immár tetemesen öregbedett a közönségben is az érdekeltség — egész a közreműködő részvét fokáig; hogy immár jóval több munkáló erő is mutatkozik, kivált mióta a hasonlító nyelvtudomány számára alapított a nyilvános tanítás, mely sikeresebben hat, mint a sokszor erő- és idővesztő autodidaxis. Hiszen már annak is szüksége mutatkozott, hogy a magyar nyelvtudomány szélesebb körű közönség számára bizonyos gyakorlati, a nyelvmivelést illető hatást fejtsen ki, s e célra külön organumot nyertünk a Nyelvőrben. Másrészt a magyar nyelven és rokonságán kívül más, kivált középiskolai tanításra nézve fontos nyelvek az illető philológiai keretében nyertek tanulmánygyűjtő folyóiratot: a Philológiai Közlönyt. El nem hallgathatjuk, hogy azóta sok akár magyar és rokon, akár más nyelvekre vonatkozó dolgozatok a külön akadémiai értekezések sorozatában is közöltetnek.

A mi már most a Nyelvt. Közlemények ezentúlra való szerkesztését illeti, melylyel a t. Bizottság az alulírott előadót bízta meg, czélszerűnek látszik, a nyelvtudományunk fent érintett újabb állását érintve, e folyóirat tárgykörét valamivel szorosabbra vonni, — oly célból, hogy az, a mi kétségtelenül nyelvészeti főteendők és elengedhetetlen feladatunk, melynek teljesítését tőlünk joggal várhatják is, hogy épen az a nyelvészet, a mely amúgy is a mi erőinknek nagyobb részét foglalkoztatja, hogy épen az tegye egyszer mind e folyóiratnak lehetőleg homogén tárgykörét. E megszorítás nem válik a kijelölt körön kívül eső érdemes dolgozatoknak kisebbségére, a melyek a nélkül is megtalálják a helyüket. De a megszorítás szükséges, ha a Közleményeknek egy határozott érdekű szakmívelő közönséget akarunk szerezni. Hiszen úgy sem szab épen kis terjedelmű kört, ha fölöleli az összes altaji nyelvek tudományát különnyomozó és összehasonlító tárgyalással. S e körnek némi részben még úgyszólván mindent meg kell tenni (pl. a keleti altajiságra, a szamojédre nézve), s minden részében, még magára a legjobban művelt magyarra nézve is, igen sok a tenni való. S hozzá kell még oly nyomozásokat foglalnunk, melyek idegen nyelveknek az altaji körbeliekre való esetleges hatására vonatkoznak. Inkább attól kell tartanunk, hogy majd szűk lesz a folyóirat eddigi kerete, ha majd jobban megindulnak e széles körbeli mindenféle munkák, ha t. i. többé nem várjuk azok esetleges megtermését, hanem lehetőleg egyenesen rá is hatunk megtermésükre, azaz a képes erőket foglalkoztatva azokat kellő egymásutánban megtétetjük.

A mondottak szerint bátorkodom a Közl. további szerkesztése számára a következő programot javasolni:

1. A Ny. K. tüzetesen az összes altaji nyelvek, s kivált az

ugor nyelvek tudományával foglalkozó folyóirat lesz. De fölveszen nem altaji nyelvek amazokra való hatását nyomozó dolgozatokat is. Fentartjuk e mellett, hogy általánosabb érdekű nyelvészeti kérdést fejtegető, vagy valami tekintetben az altaji nyelvtudományra nézve fontos munkákról rövid jelentéseket adjunk. — Másodrendű járuléknak tekintjük a mi körünkbeli nyelvészettel érintkező történelmi, régiségtani és mythologiai fejtegetéseket; de megkívánjuk, hogy határozott nyelvészeti érdekük is legyen s hogy a kellő rövidséggel legyenek előadva.

2. A fölveendő dolgozatoknak nem csak amúgy érdekeseeknek, hanem értékeseknek is kell lenni, vagy a közlött anyagnál, vagy a földolgozott tanulmánynál fogva. Hiszen közönségünknek csakis a szoros értelemben szakmívelőket tekintjük. E szempont egyszersmind a földolgozás és előadás modorára nézve határozó, melyet szabatosnak s velősnek, nem pedig túlságosan terjedezőnek óhajtunk.

3. Óhajtjuk fölvenni az ellenvéleményezéseket és vitatásokat, — de csak az olyanokat, melyek a nyelvtudománynak eddig megállapított eredményeit nem merőben ignorálják, különösen a magyar nyelvet illető hasonlításra nézve fõntartjuk alapul annak az ugor csoportba tartozását — s elutasítjuk a pusztá rokonságkapkodásokat (magyar-árja, dravida-mongol-sinai féléket). A Közlemények lapjai nem lehetnek pusztá faggatózások vagy éretlenségek közlésére szánva, vagy olyanok veszekedéseire, a kik vagy tanulni nem akarnak vagy látni nem képesek.

4. Hosszabb, de nem túlságosan hosszú czikk mellett kisebb közlések is lesznek, jelesen bírálatok, jelentések, vegyesek.

Ezen programnak megfelelően a Ny. Közleményeknek BUDENZ-től szerkesztett kötetei (XV.—XXII.) kizárólag urál-altaji tanulmányokat foglalnak magukban. A program-változtatás teljesen jogosult volt: ideje volt tevékenyebb munkásságot fejteni ki a magyar nyelvhasznítás terén. «Az altaji nyelvtudomány művelése nekünk nemzeti missziónk azon kedvezőbb műveltségi és társadalmi viszonyoknál fogva, melyek népünket minden rokonai felett kitüntetik. E egymagunk állunk jóformán, mint fajunk képviselői Európa művelt világában. Ki törődnek nyelvünk ügyeivel, ha mi sem törődünk? Kiben ébreszthetne érdeklődést, ha bennünk nem, kiket hajlamunk, természettől belénk oltott tárgyszeretetünk erre ösztönöz? Elismerésre méltó, befolyhatni egy általánosabb, vagy idegen érdekű tudomány emelésére, de hol nemzeti feladatról van szó, különösen, ha ennek létesítése a kitelhető összes erők központosítását, minden segédeszköz számba vételét megkívánja.

— ez esetben közreműködni igazán elsőrangú kötelesség» (Nyr. IX. 395).

A Ny. Közleményeknek azt a nyolcz kötetét, mely 1879-től 1892-ig jelent meg (XV.—XXII.) majdnem egészen BUDENZ s az ő iskolájából kikerült nyelvésznemzedék munkálatai töltik be. Itt jelent meg a mesternek egyik legfontosabb műve, az ugor nyelvek összehasonlító alakta na (XVIII. XX.), melynek kiegészítő részeit most közöljük hagyatékából (XXII. XXIII.). Kisebb összehasonlító dolgozatai: az ugor nyelveknek elágazásáról (XV. XVI.), az ugor 3. szem. névmás eredeti alakjáról s az ugor számnevek rendszeréről (XXI.). — Az ugarság különféle részeiből nyelvmutatványokat közölt: így a vogulból XIX., osztjából XVII., zürjénből XV., mordvinból XVI. — De másfelől elérkezettnek látta az időt, hogy az ugarságon túlmenve a távolabbi rokon nyelveket is tárgyalás alá vegye. Így ismertette tüzetesen az ugarsághoz legközelebb álló szamojéd nyelvek egyikét (XXII.), továbbá a szorosabb értelemben vett altaji nyelvek közül a mandsut (XX.), a mongolt (XXI.), s a török nyelvek közül a jakutot (XIX.). Ezenkívül tüzetesen s megérdemelt szigorúsággal bírálta VÁMBÉRY-nak a magyarok eredetéről írt könyvét (XVII. XVIII.).

BUDENZ munkái mellett legtöbb tért foglalnak el tanítványai közül HALÁSZ és MUNKÁCSI dolgozatai.

HALÁSZ IGNÁCZ főleg a lapp nyelvjárások kimerítő ismertetésével szerzett magának érdemeket. Először az addigi közlések alapján svéd-lapp nyelvtant és olvasmányokat adott (XVI.) s nyelvtani vázlatot készített azon orosz-lapp szövegekből, melyeket szintén a Ny. Közleményekben adott ki GENETZ ARVID (XV.). — Utóbb maga utazgatván a lappok közt a maga gyűjtötte anyag alapján ismertette behatóbban a különböző nyelvjárásokat (XIX. XX. XXII.) s végre összefoglalva tárgyalta a lapp dialektusok hangalakját (XXII.). — Ezenkívül zürjén nyelvmutatványokat adott ki (XVII.), továbbá adalékokat a déli szláv nyelvekbe került magyar elemekhez (XVIII.).

MUNKÁCSI BERNÁT közlései főleg a votják, vogul és csuvas nyelvek terén mozognak. Votják nyelvtanulmányai (XVII. XVIII.) mintegy előkészületül szolgáltak a votják nép közt tett tanulmányútjához, melynek eredményei külön jelentek meg a Votják Nép-

költési Gyűjteményben s a Votják Szótárban. Ama «nyelvtanulmányok» nagy körültekintéssel tárgyalták a votják nyelvnek idegen (török és orosz) elemeit. — Második, szibériai tanulmányútja első eredménye volt az egyes vogul nyelvjárások ismertetése (XXI. XXII.). — Szintén saját tapasztalatai alapján írta le a ránk nézve legfontosabb török nyelvnek, a csuvasnak, hangjait (XXI.). Azonkívül kimutatta a jakut nyelvnek a többi törökséggel egyező genitívusát (XVII.), továbbá számos adalékot közölt a nyelvünkbeli török elemekhez (XX. XXI.) s a déli szláv nyelvek magyar elemeihez (XVII.). — Említendő még az ugor szókezdő mediáról való összehasonlító tanulmánya (XVI.).

Finn nyelvjárásokat ismertetett SZINNYEI JÓZSEF (XVI.); azonfölül összeállította RÉVAI magyar-ugor nyelvhasznítása eredményeit (XV.). SETÄLÄ EMIL a finn nyelvnek lív és vepsz dialektusaiból adott tanulságos közléseket (XXI. XXII.). — STEUER JÁNOS az ugor momentán *-p* képzőt nyomozta a finnben (XIX.), azután a mordvin comitativust tárgyalta (XX.) s általában a mordvin határozókat tekintettel a finn nyelvre (XXII.). — VASVERŐ RAJMUND kimutatta a vogul nyelvnek műveltető *-l* képzőjét (XIX.), tárgyalta ugyanannak essivusát (XX.), végre «egy, epe» jelentésű szót az ugor nyelvekben» (XXI.). — BADICS FERENCZ összeállította a hang és alaktani sajátosságokat, melyek a többi ugorsággal szemben a magyart jellemzik. (XV.)

A magyar nyelvre vonatkozó dolgozatok közül még a következőket említhetjük: SIMONYI ZSIGMOND részletesen ismertette s elemezte a gyakorító és mozzanatos igék képzését (XVI. XVII.). — VOLF GYÖRGY a magyar helyesírás eredetéről értekezett, különösen a sziszegő hangok jelöléséről (XIX.). — BALLASSA JÓZSEF a magyar hangtant műveli. Leírta pontos megfigyelések alapján a hangok képzését (képekkel XXI.), továbbá a magyar hangsúlyt (uo.), tárgyalta az ugor mássalhangzó-csoportok egyszerűsítését a magyarban (XVII.) és a szóvégző önhangzók viszontagságait (XIX.). — KIS IGNÁCZ terjedelmes tanulmány tárgyává tette Pázmány nyelvét (XV.). SZIGETHY ISTVÁN az Érdy-codex nyelvi sajátosságait tárgyalta (XV.), ZOLTVÁNY IRÉN pedig a Nádor-codexéit (XVII. XIX.). — CSOPEY LÁSZLÓ kimutatta a rutén nyelvbe átment magyar szókat (XVI.). — Végre PATRUBÁNY LUKÁCS egy szófejtő cikket

közölt a *könyörög*, *könyörül* igékről (XVIII.), s ezenkívül a csuvas többes-számról is irt (XVII.).

VÁMBÉRY ÁRMIN ez idő alatt két közleménnyel járult a folyóirat tartalmához: «A turkó má nok nyelvéről» (XV.) és «Baskir dalok» (XVII.). — Jobbára a törökséggel foglalkozott KÚNOS IGNÁCZ. Így közölte a maga gyűjtötte török népszindarabokat (XX. XXI.), azután ismertette a kisázsiai török nyelvjárást és egy ó-török nyelvemléket (XXII.). Azelőtt ismételten foglalkozott a mordvin nyelvvel (XVI. XVII. XIX.) s a magyar népetymológiával (XVII.).

Ezzel vázoltuk a BUDENZ szerkesztette kötetek tartalmát, mely a maga tervszerűségével minden ékesszólásnál jobban magasztalja mesterünknek tudományos szellemét és rendkívüli hatását.

1892 tavaszán elköltözött közülünk BUDENZ JÓZSEF, s ámbár munkássága sok tekintetben befejezetlen maradt, meg volt mutatva az út, ki volt jelölve az irány, melyben nyelvtudományunknak haladni kell. De, noha az urál-altaji nyelvészet terén e folyóiratnak tovább is az ő nyomdokain kell haladnia, a viszonyok mégis némi program-változtatást tesznek szükségessé, s erre nézve az új szerkesztő a következő előterjesztéssel kért fölhatalmazást az Akadémia nyelvtudományi bizottságától:

1878-ban, midőn BUDENZ JÓZSEF vette át a Nyelvtudományi Közlemények szerkesztését, a folyóiratnak munkakörét, mely azelőtt tágabb volt, meg kellett szorítani, mert a BUDENZ irodalmi s egyetemi működése által fölvirágzó ugor nyelvészet mindig nagyobb tért kívánt s ezt egyebütt nem kaphatta, mint a Ny. Közleményekben.

Azóta azonban a hazánkbeli ugor és altaji nyelvészet anynyira megtermékenyedett, hogy a Ny. Közlemények tere is szűknek bizonyult. A bold. szerkesztő buzgólkodása s az Akadémia nagylelkű támogatása nagyobb-szabású külön munkák kiadását tette lehetővé. Míg azelőtt HUNFALVY vogul s osztják könyvei a Ny. Közlemények egy-egy kötetét foglalták el, addig most MUNKÁCSI votják s vogul, HALÁSZ lapp, KÚNOS török gyűjtései és MUNKÁCSI Votják Szótára több testes kötetre terjedő külön kiadványok alakjában láthatnak napvilágot. Ennélfogva a Ny. Közleményeknek ma már csak a kisebb anyaggyűjtő és földolgozó munkálatok maradnak. Ezek meg nem töltenek be évenként egy 30 íves kötetet, pedig kívánatos, hogy a Ny. Közlemények rendes idő-

közökben megjelenő folyóirattá váljék, — legezélszerűbben negyedévvessé, mint az Irodalomtörténeti Közlemények s más tudományos folyóiratok, — akkor pedig minden évfolyamnak egy-egy befejezett kötetet kell alkotnia.

Másfelől az *Egyetemes Philologiai Közlöny*, melyre bízva volt eddig a többi nyelvészeti ágaknak magyar nyelven való művelése, rendkívül terjedelmes tárgykörénél fogva — mely magában foglalja a régi s újabb irodalmak történetét, a klasszikus régiség-tant s egyáltalán a klasszikus nyelvek egész philológiáját, — kevés tért adhatott a tulajdonképi nyelvészetnek. Már pedig kívánatos, hogy pl. a hazai népfajokra való tekintettel megfelelő tért nyissunk a germán, szláv és román nyelvészetnek, — kívánatos, hogy tért adjunk a nálunk mindinkább kifejlő keleti nyelvészet művelésének, s azonfölül mindnyájunk okulására az általános nyelvészetnek is, melynek a Steintal- és Techmer-féle folyóiratok megszűnése óta amúgy sincs könnyen hozzáférhető organuma.

Végül szükség van arra, a mit eddig majdnem teljesen elhanyagoltunk: hogy a külföldi nyelvészet fontosabb jelenségeit lehetőleg rendszeresen ismertessük. Tapasztalatból tudjuk, hogy nyelvészeink s kivált középiskolai professzoraink kevésé ismerik a külföldi szaklapokat s általában a virágzó szakbeli irodalmat, pedig ha időről időre figyelmeztetni fogjuk rá, a termékenyítő hatás bizonyára nem fog elmaradni. E czél elérésére szükséges, hogy folyóiratunk sokoldalú és érdekes tartalommal igyekezzék magának újabb s nagyobb olvasó közönséget hódítani.

Mіндеzen okoknál fogva a Ny. Közleményeknek ezentúl általánosabb körű folyóirattá kell válni, ámbar magától értetődik, hogy a magyar s ugor nyelvészet természetszerűleg meg fogják benne tartani hagyományos elsőbbségüket. Az elbadottak szerint tehát folyóiratunk közölni fog:

1. magyar s egyéb ugor s általában urál-altaji tárgyú értekezéseket s anyaggyűjteményeket ;

2. germán, szláv, román, sémi s általános nyelvészeti munkálatokat ;

3. esetleg ethnographiai, s műveltségtörténeti, mythologiai értekezéseket, a mennyiben nyelvészeti eszközökkel dolgoznak (pl. a kultúra szavairól) ;

4. bíráló és tájékoztató ismertetések a nyelvészeti irodalomnak minden ágából ;

5. kisebb közléseket: szófejtéseket, magyarázatokat, nyelvészeti híreket stb.

A bizottság s az Akadémia hozzájárult e javaslatához. S most tudományunk érdekében azzal a kéréssel fordulok hazai nyelvészeinkhez — az Akadémián belül és kívül —: szíveskedjenek szellemi támogatásukkal lehetővé tenni, hogy folyóiratunk, megmaradva eddigi magas színvonalán, tudományosságunknak mindig hasznosabb elemévé váljon. Szíveskedjenek kisebb-nagyobb közleményeikkel mennél többen gazdagítani s élénkíteni tartalmát. Így fogjuk egymást buzdítani s gerjeszteni, így fogjuk egymás törekvéseit megérteni és megbecsülni, így fogjuk sokoldalú és sokértékű tudományszakunkat mindig termékenyebbé s gyümölcsözőbbé tenni.

Végül még egy reményt bátorítodom e helyen kifejezni: hogy a külföldi nyelvtudósok közül azok, kik értenek magyarul s kik nagyrészt Akadémiánknak is külső tagjai, időről időre szintén megajándékoznak közleményeikkel, hogy válllvetve dolgozhassunk a bennünket egyaránt érdeklő föladatak megoldásán.

SIMONYI ZSIGMOND.

«**Finnisch-Ugrische Forschungen**» nevű folyóiratot terveznek Helsingforsban Setälä Emil, az ismert finn nyelvész, és Krohn Károly, a jeles finn folklorista (Krohn Gyulának, a Kalevala-változatok kiadójának fia). Folyóiratuk német és francia nyelven írt értekezéseket s ismertetéseket fog közölni. Mindent ismertetni akarnak, a mi megjelenik az ugor nyelvek terén s lehetőleg teljes könyvészetet is adnak. Mink annyival nagyobb örömmel üdvözölhetjük e testvér folyóiratot, mert általa magunk is elevenebb kapcsolatba juthatunk mind a finn, mind a nyugati nyelvészeti mozgalmakkal.

«**Indogermanische Forschungen**» a címe egy új folyóiratnak, melyet időhöz nem kötött füzetekben adnak ki Brugmann Károly, lipcsei professzor, a jelenlegi indogermanisták legjelesebb, és tanítványa Streitberg Vilmos, freiburgi professzor. Egy kettős füzet már 1891-ben jelent meg (Strassburg, Trübner) s a hozzá tartozó ismertető melléklet — «Anzeiger für indogermanische Sprach- und Altertumskunde» — első füzeté most van megjelenőben. Egy-egy kötet ára az Anzeiger-rel együtt 16 márka. — Az I. füzetet lendületes megemlékezés nyitja meg Bopp F. születése századik évfordulójára. Más nagyobb cikkek: Hirt, *Vom schleifenden und gestossenen Ton*. R. Schmidt: *Zur keltischen grammatik*. Streitberg: *Betonte Nasalis sonans*. Noreen: *Über sprachrichtigkeit* (erre még visszatérünk). E. Maass: ἱσς. Brugmann: *Etymologische* (ἔσρος, ἡνεκα, aperio, aperio stb.).